

1 DECEMBRIE

Maramureșul și

MAREA UNIRE

Se distribuie gratuit împreună cu **Gazeta** DE MARAMUREȘ

Un proiect **Gazeta** DE MARAMUREȘ în parteneriat cu Primăria Sighetu Marmăției și Muzeul Maramureșului Sighetu Marmăției

„Unii jurau să nu păcătuiască cu femeii în timpul războiului pentru că sperau îndurare de la Dumnezeu, să nu fie împușcați. Alții jurau să nu tragă în dușmani ci să tragă în sus. Se cunosc cazuri de acestea, ba chiar în folclorul maramureșean este amintit un soldat din Vadu Izei. Acesta a fost lăsat de o unitate austro-ungară care se retrăgea din fața rușilor. Soldatul a fost lăsat cu mitraliere pline și se spune că a făcut „morman de morți”. Dar se vorbește de el că atât de mulți a împușcat încât atunci când a fost luat prizonier, dușmanii i-au dat drumul să plece acasă pentru că era considerat un blestem pentru toți. Atât pentru cei care erau ai lui cât și pentru cei care l-au prins. Chiar și ai lui se temeau să stea cu el pe front din moment ce omorâse o mie de oameni, pentru că se temeau ca pedeapsa să nu cadă asupra lor”.

Gheorghe Todincă, directorul Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmației

Maramureșul și primul război mondial

|| Era o zi de vară. Cea mai frumoasă vară din secolul XX. În 28 iunie, maramureșenii erau la coasă. Deodată s-a răspândit vestea că „o să fie bătaie” || Maramureșenii au primit vestea începerii primului război mondial la 1 august, când toate clopotele au început să bată, a năpastă || De atunci, Maramureșul n-a fost niciodată la fel || În urma tragediei lor, a rămas o statistică seacă: la o populație de 75.388 de români din comitat, au participat direct pe front 9.645. Au murit pe câmpul de luptă 1.037 ostași, morți în temnițe, în pribegie sau în spitale 171, s-au întors acasă 953 invalizi, 698 răniți, dar ulterior vindecați.

Pentru istorici, e prima conflagrație mondială, pentru patrioți, e războiul sfânt pentru reîntregirea Țării, pentru oamenii de rând, mobilizați pe front a fost „marea bătaie”. Punctul zero, după care nimic nu mai avea să fie la fel.

O poveste care începe cu „a fost odată” și care, pentru mai bine de 1000 de maramureșeni s-a terminat în gropi comune, lagăre, închisori și spitale cu „în veci pomenirea lor”.

Primul război mondial a schimbat radical Maramureșul, dar mai ales maramureșenii. Istoria, datele și cifrele sunt cuprinse în cărți și tratate. Trăirile însă, pot fi desprinse doar din trăirile oamenilor.

La 100 de ani de la declanșarea primei conflagrații mondiale,

Deși ne aflăm în plină „belle époque”, iar Sighetul se afla în plină dezvoltare, economică, culturală, religioasă, populația de rând o ducea foarte greu. Analfabetismul cel mai mare din Imperiul Austro-Ungar era în zona noastră. Doar 28% din cetățenii din Maramureșul Istoric știau scrie și citi. Românii aveau școli foarte puține, de 10 ori mai puține proporțional cu populația maghiară din centrul Transilvaniei, de exemplu din zona Harghita – Covasna. Așa că, pentru maramureșenii de rând, cauzele izbucnirii primului război mondial erau mai mult sau mai puțin înțelese. Gravitatea situației era însă înțeleasă pe deplin.

Vestea a venit în plină vară. Se spune că a fost cea mai frumoasă vară de la începutul secolului XX și în 28 iunie, de exemplu își amintește Mihai Dan că era la coasă și

9.645 ostași

Statistici

La o populație de 75.388 de români din comitat, au participat direct pe front 9.645 și mobilizați la partea sedentară 753. Au murit pe câmpul de luptă 1.037 ostași, morți în temnițe, în pribegie sau în spitale 171. S-au întors acasă 953 invalizi, 698 răniți, dar ulterior vindecați. Numărul celor deplin rămași la sfârșitul războiului este de 6.500 de ostași. În urma decedaților și dispăruților în marea conflagrație, au rămas 1.039 văduve și 2.556 orfani. După clasele sociale, au luat parte la lupte sau activități legate de război 36 de intelectuali, 73 comercianți sau meseriași și 10.290 de țărani.

a venit un om din sat, foarte îngândurat și necăjit spunând că a fost asasinat arhiducele moștenitor și „o să fie bătaie”, plângându-le de milă tinerilor care vor merge în război și vor muri pe fronturi.

Confirmarea a venit la 1 august. Atunci s-au tras clopotele în toate satele și s-a decretat mobilizarea generală. Cu toții au trebuit să meargă spre regimentele lor pentru a fi trimiși apoi pe câmpurile de luptă și la moarte.

Maramureșenii au fost încorporați în primul rând în Regimentul 85 Infanterie cu sediul la Sighet. Mai aveau apoi Regimentul 12 Honvezi, regimentul de la Satu Mare și alte unități militare.

pentru trenurile militare și apropierea liniei frontului.

Gheorghe Todincă, directorul Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmăției explică: „Din Maramureș, la o populație de circa 75 de mii de români, au fost mobilizați și trimiși pe front peste 10 mii de oameni. Doar sub 100 de intelectuali, învățători, dascăli și avocați, puțini au fost trimiși ca ofițeri în rezervă pe fronturi pentru a-și conduce oamenii în lupte. Deci, din cei 10 mii doar vreo 70 erau intelectuali.

Au fost trimiși pe câmpurile de bătaie și băgați în cele mai grele locuri ale luptelor. Se spune că contele Istvan Tisa a afirmat că România poate va avea Transilvania, dar fără români. De altfel, dacă luăm o altă statistică, din cei peste 450 de mii de români încorporați în fostul Imperiu austro-ungar, peste 41 de mii au căzut pe câmpurile de luptă. Este o cifră enormă. Contele a spus asta pentru că știa că dacă începe războiul se vor trimite românii

în linia cea mai grea a fronturilor și indiferent cum va fi pacea, pacea va găsi Transilvania fără români. În sensul să fie decimați. Nu se poate afirma asta, că nu au murit toți, dar au murit foarte mulți. În orice caz, mărturie a numărului mare al morților stau monumentele din fiecare sat maramureșean unde sunt trecuți toți cei căzuți în cele două războaie mondiale și se observă foarte clar diferența între numărul mare al morților din primul în raport cu al doilea război. De exemplu, doar în satul Ieud au murit în Primul Război Mondial 96 de persoane. Și la fel, în toate satele Maramureșului găsim aceeași situație, zeci de morți din fiecare sat în Primul Război Mondial.

Și ca să apelăm tot la statistici, din Maramureș din cei 10 mii de români mobilizați au murit pe fronturi peste o mie și peste o mie sunt dați dispăruți. În orice caz, numărul total al celor întorși valizi de pe front este în jur de 6 mii și ceva. Deci, mai mult de o treime au pierit sau s-au risipit pe fronturi. În urma celor decedați sau dispăruți au rămas peste 2.500 de văduve și orfani. Acestea sunt cifre oficiale scrise în 1919 după terminarea războiului.

Populația a dus-o foarte greu în timpul războiului. S-au făcut rechiziții forțate de la țărani. În primii doi ani de război numărul animalelor a scăzut la peste două treimi în fiecare localitate. Era o mare grijă pentru hrănirea oamenilor. Pentru că din cauza războiului au fost făcute rechiziții și la alimente. Maramureșul putea să-și asigure singur hrana, din surse proprii, doar pe 90 de zile din 365. Și pe lângă aceasta au venit rechiziții și li s-au luat și puținele alimente pe care le aveau”.

1.208 morți

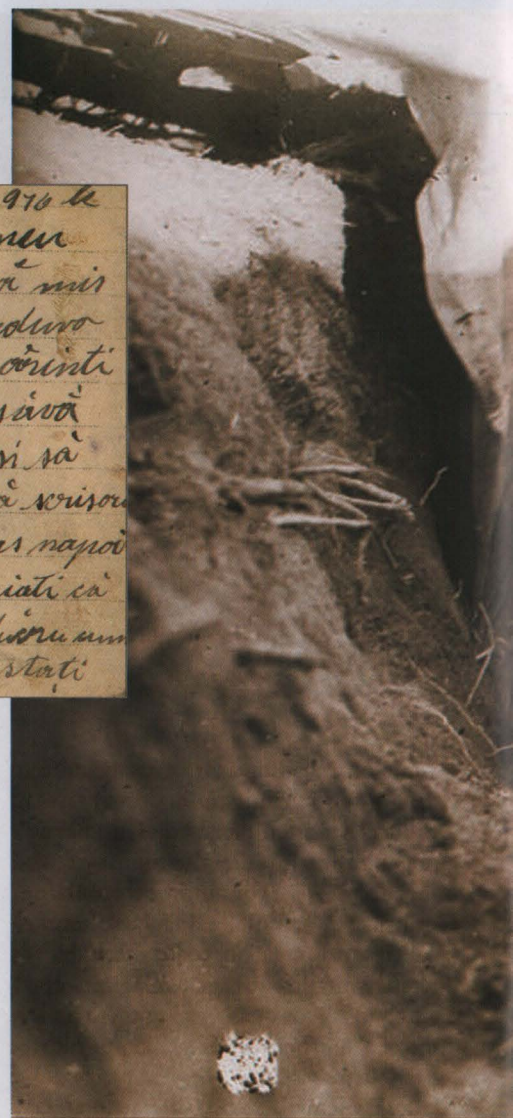
953 invalizi

698 răniți

3.595 văduve și orfani

MARAMUREȘUL ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Of. talca, n. 24, Jilului, m. 970 le
 Vei afla despre mine bunul meu
 tata si amă bună mamă cumă mi
 viu si sănătos care sănătate dorinduro
 si diamele voastră bunilor mei părinți
 dela mine si dela bunul duren sava
 ajute cu cea mai bună bucurie si să
 stiti cumă eu v-am trimis doăia scrisor
 dară eu încă n-am primit răspuns napoi
 si dati căpata cartea aster săm scriati că
 cum sunteți nu sunteți beteji și cu lucru sun
 vă săleț sau stăți

Scrisori de pe front

De pe câmp, direct în linia I, într-un război străin pe care nu-l înțelegeau. Maramureșenii care au luptat în primul război mondial și-au trăit tragedia și moartea, așa cum erau învățați să-și trăiască și viața. Cu credință, dârzenie și umor: „Aici îi bine. Doamne bate-l bine!”. Unii făceau jurăminte fierbinți în fața Bunului Dumnezeu pentru a scăpa teferi, alții trăgeau a disperare din tranșee, alții cereau „pălincă cu mărgel”, unii încercau să se dea betegi, toți însă se pregăteau pentru o lume nouă. Sau pentru moarte.

Gândurile participanților la lupte pot fi deslușite dintr-o colecție unică din patrimoniul Muzeului Maramureșului, Fondul Artur Coman.

Colecția cuprinde peste 300 de cărți

poștale și scrisori de pe fronturile primului război mondial, adresate de combatanți familiilor de acasă, marea majoritate din Vișeu de Jos. Deși cenzura militară foarte severă nu permitea exprimarea liberă a gândurilor și sentimentelor expeditorilor dincolo de stereotipia formulărilor de început poate fi surprinsă adevărata atitudine față de război a omului copleșit de teribila amenințare a morții. Multe din cărțile poștale trimise prin corespondența militară au imprimat în nouă limbi (cele mai cunoscute între soldații armatei austro-ungare) textul

„SUNT SĂNĂTOS ȘI ÎMI MERGE BINE”

„PE ACEASTĂ CARTE NU ESTE IERTAT A SE FACE ALTE ÎMPĂRTĂȘIRI”

Deși cenzurate, scrisorile trimise de maramureșeni de pe front zugrăvesc cel mai bine trăirile și dramele unor oameni simpli, aruncați de la fân, direct în tranșee. O „bătaie” care a schimbat suflete, vieți, teritorii, lumi. „Marea bătaie”.

Din întreaga colecție, o singură scrisoare este scrisă în versuri, cea trimisă de Coman Gheorghe către Pop Năstacă. Scuzându-se că nu scrie tare frumos, „că așa scriem ca-n vreme de bătaie”, își roagă iubita să nu uite ce-au grăit „c-o fi bine în lume” și încheie cu versurile:

*Frunză verde de stejar
Ce plîngi mîndră cu amar?
Cum n-oi plînge ne-ncetat
Că-n cătane te-au luat.
Frunzucă pă arătură
Vină mîndră și-mi dă gură;
De cînd gură nu mi-ai dat;
Buzele mi s-au uscat
De cînd mîndră ne-am iubit
Buzele mi s-au topit;
Cine-mi poate crede mie
Ce trai duc în cătănie
Că postesc și zi și noapte
Și răbdăm cîte se poate.”*

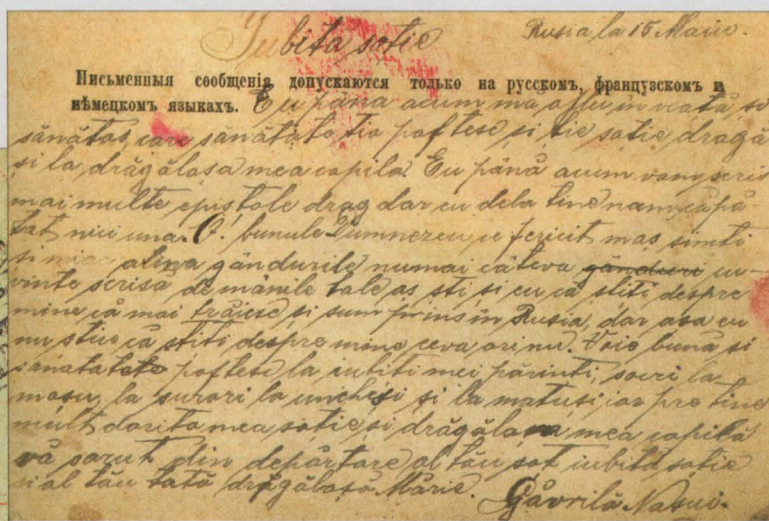
Gheorghe Todincă, directorul Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmației spune că: „De la cei trimiși pe fronturi le cunoaștem sentimentele și trăirile din miile de scrisori și cărți poștale trimise celor de acasă. În care, dincolo de cenzura aspră a poștei militare, transpare grija lor pentru cei de acasă, frica de moarte, dorința de pace. În scrisori își amintesc mereu de locurile de unde au plecat. Aproape invariabil toate scrisorile încep cu următorul text: mult iubita mea soție, vei ști despre mine că până la facerea acestei cărți sunt sănătos, sănătate pe care v-o doresc de la Bunul Dumnezeu și ție, și la copii și la mama, și la tata, și la socru și la vecinul cutare. În scrisori povesteau chiar faptul că visau noaptea copiii că au căzut din car, sau visau că sunt undeva la fân. Cei care erau mai hâtri scriau să li se trimită pălincă, dar pălincă de aia cu mărgele, „nu din aia leșinată”. Și mai scriau în speranța că ar putea fi lăsați acasă „du-te la birău și scrie în ungurește că ai ceva beteșug mare”. Deci să meargă la primar și să scrie că are ceva boală gravă, în speranța că poate îl va lăsa acasă. Unii din ei, neputând să spună care-i situația pe front, scriau: draga mea, aici e bine.

Doamne, bate-l aista bine! Cel care citea scrisoarea și nu știa bine românește la ce se refără, lăsa scrisoarea să treacă. Unii, neștiind pe unde umblă spuneau: suntem pe gheizeș de o săptămână și gheizeșul tot merge din Polonia în țara rusului. Probabil este vorba de ofensiva care s-a dat de la Liov înspre Rusia, când au ajuns până aproape de Varșovia. Avem scrisori de la preoți militari. După cum se știe, foarte mulți maramureșeni au murit, iar unii erau internați în spitale. Și astfel

avem scrisori de la preoți militari care au găsit bolnavi în spitalele din Serbia, Italia sau chiar în îndepărtata Rusie, rănii maramureșeni despre care dau de veste preoților din satele lor. Spun că l-au întâlnit pe omul dumneavoastră cutare, este rănit în picior sau în spate, dar se va face bine etc.

Cele mai înduioșătoare sunt scrisorile celor din prizonierat, care nu aveau siguranța că scrisorile vor ajunge realmente la cei dragi acasă. În care povestesc de dorul imens care-i cuprinde în amintirea celor dragi, dorința de a-i mai vedea o dată. Vom publica aceste scrisori care sunt sfâșietoare din punct de vedere uman”.

De obicei, aceste cărți poștale erau trimise în pragul unor mari mișcări de trupe sau acțiuni importante pe câmpurile de luptă. Zăhărie Onuț relatează astfel plecarea pe front a unității sale, Regimentul 82 Infanterie: „Pă gheizeș plecăm din Odorhei. Iar mărjam o săptămână pă gheizeș și pă gios”, ajungând în 16 februarie 1916 „din Polonia din țară drept în țara rusului”.

Năsuși Vasile din Vișeu de Sus descrie familiei drumul său spre front (în octombrie 1915): „Karte făcută mergînd pă gheizeș din Iagodin și am plecat sânbătă și am tot mârș pînă miercuri și încă n-am sosît”. Neștiind unde va ajunge, continuă: „și tot pîn țara rusului ne ducem și mai încolo vă rugați și pentru mine să ne mai vedem în țara noastră”.

Tot atunci Pop Ioan scrie: „am sosit pă loc unde am fost și omătu-i de două pălmi tare rele zile petrec să se știe”. Prin aceeași scrisoare își anunță rudele și consătenii că acolo unde e se află unii cunoscuți („Mihai în spital, alții în rezervă”). „Mai departe fă ce ți-a ajuta Dumnezeu că nu-ți pot ajuta nimic și porția mea o jeakătă” scrie și Borca Lazăr către Pop Năstacă (22 decembrie 1915).

În multe scrisori se urează „voie bună și sănătate” și la cine va citi cartea și la cine va auzi-o. Majoritatea grafiilor sunt neglijente și /sau scrise de camarazi care nu știau bine românește sau nu posedau corect ortografia. Unii camarazi se semnează: „Scriitor Fanu Vasile june din comuna Pesac Banat comitatul Torontal pretin bun” (pentru Tomoioagă Gabor către Tomoioagă Marie, 6 noiembrie 1915).

Pe scrisoarea trimisă la 3 septembrie 1916 de Pop Ioan către Tomoioagă Năstacă este consemnat: „Cartea este scrisă de Alexa

din Banat Vingă Panciova” și încheie „iertăți pentru karte că nu știu scrie”.

Năsuși Găvrilă scrie, la 28 decembrie 1915, prin Kövesi Pal, soției lui Năsuși Matei, tot din Vișeu de Jos: „îmi pare rău că nu pot să vă povestesc ce am petrecut în aceste 17 luni. De scris nu se poate, dară să scap din războiul aiesta aș povesti toate ce am petrecut întru acest timp cît suntem în străinătate”.

Andreica Gheorghe o roagă pe Ileana Marinca să-l ierte că nu poate scrie des „că nu-s pe-n orașe, da sunt pă munți pustii și n-am totdeauna cărț să-ți scriu și dă altă vreme nu este vreme de scris că este poruncă cătănească nu ca la dumneavoastră să faceți ce vreți” (14 august 1916).

Mulți soldați se amăgeau cu gândul că războiul se apropie de sfârșit, pe front răspândindu-se zvonul că nu se mai fac recrutări de noi contingente. Urându-le celor de acasă să se distreze bine în civile, soldatul Bilț Ioan scrie optimist în ianuarie 1916: „Bine c-om lăsa Galiția în pustii nu multă vreme”. Puțin transparent în scrisori evenimentele fronturilor.

Ștefan Timiș (Regimentul 103) scrie la 10 iulie 1916 că: „rușii s-au mișcat”. Este evident că se referă la marea ofensivă rusă de pe frontul central de est din vara anului 1916, care a avut importanța ei în decizia de intrare a României în război de partea puterilor Antantei la 15 august 1916.

Din multe scrisori răzbate aceeași amenințare a războiului și a morții, dorul de cei dragi. Cu gândul la soția Ioana Pintyi și la cei patru copii Iulișca, Maria, Ileana și Vasile, Coman Vasile scrie: „că suntem în mare foc” și le cere să se roage la Bunul Dumnezeu „să mă mai scoată din sarcina

aceasta mare și grea. Vai Doamne iubită Ioană cu mare grijă mai suntem. Aș scrie mai mult și mai multe da nu pot că nu-i slobod. Da eu știu că pricepeți cum 'ui acum p' aici nu mai fie”. „Să-mi scrieți ce vremuri sunt pe la noi, mîndre 's mălaie?” întreabă din spitalul din Lemberg (Lvov) Tomoioagă Gavril (5 octombrie 1915). Tot el, în iunie 1916: „cu boii ce-ai făcut, unde i-ai mînat ori vîndutu-i-ai îmi scrie să știu și te rog cît îi pute te griji de fin de cea bună vreme”.

Multe scrisori sunt compuse ca cea trimisă acasă de soldatul Pop Ioan, în ianuarie 1916: „Mult doriții mei părinți prin această mică epistolă vă fac de cunoscut cumcă mă află în pace și sănătos pînă la facerea acestei epistole poftindu-vă și D-voastră dulcii mei părinți cea mai fericită sănătate și voie bună precum și la Dulcii mei frați, surori, neamuri, vecini și pretini.” cu gândul și dorul acasă, îi roagă să-i trimită scrisoare „în copertă” și să scrie „tot rîndul de pe la noi”.

Uneori, în texte transparent și „îndeletnicirile” de pe front: „io amu mi-s la jeep pușcă și am un cal și gye acela am grijă, îl hrănesc și îl puțuluiesc (îngrijesc)” scrie Simion Flore și încheie „mă rog tu Ilenucă să-mi scrii tot rîndul de pe acasă și dacă nu sunteți betegi și mălai aveți, gyengye lua și flămânzi nu va lăsați cît își pute”.

Într-o carte poștală (datată 30 iulie 1915) preotul greco-catolic Virgil Nistor, înrolat pe front, scrie preotului greco-catolic din Vișeu, Ioan Coman, că, cercetând spitalele

Date din Semberg in 2 November 1915
 Iubite Marie vin ati face de cunoscut ca eu
 Gabor ma aflu vin si sanatos Prin care si te
 iti Pofteak cio. mai multa fericitate sanotata
 si voie luna dela mine dar mai multa dela
 bunul dummesen sanotata si voie luna. Pof-
 testk si la Totutu si la mumaata. si la scriu
 si la profi adaca cu un curint la Toti
 si la George trimi si pofteak voie luna si
 sanotata si si knuta rei mica si acum
 cind am scris cortiu am esit din spitosa
 afara dar nus tui unde rior trimete va las
 in dummesen pe Toti cu Gabor alui Ion hucurulu
 Te vorut eu dar kna...

Scrisori de pe front

„Te rog cumva de-i pute să-mi faci
 rugare din sat și de la jurat, apoi aș
 mere la ur lap (învoire, permisie), dară
 te roagă către scriitor să te învețe cum
 să faci rugarea”.

Năsui Gabor, Vișeu de Jos

militare, a aflat „rănit prin spate” pe
 Ioan Năsui, dar rana nu e îngrijorătoare.
 Încheie rugându-l să-i înștiințeze familia
 și să se roage „pentru pacea mult dorită”.
 În același an, pentru a-și liniști familia,
 Cîmpan Ioan scrie: „nu vă supărați că
 eu nu-s împușcat jîb (grav)”. Îngrijorat,
 Tomoioagă Gavril „a Husarului” scrie
 către Pop Mărie a lui Gheorghe a Totului
 din Vișeu de Jos „acum cînd am scris
 cartea, am ieșit din spital afară, dar nu știu
 unde ne-or trimite” (7 noiembrie 1915).

Înăsprirea blocadei Puterilor Antantei
 asupra Puterilor Centrale instituită mai
 ales din anul 1917 înmulțesc solicitările
 de pachete și bani către cei de acasă.
 Tomoioagă Ion scrie soției: „fă așie bine și
 îm trimite pok, batăr de șase kile și cîndlui
 trimite să și scrie notarășu și birău și
 oiagă de palincă de aceea bună și mărgele
 nu leșie”. Probabil primind pachetul,
 răspunde la 24 ianuarie 1918: „pină la
 facerea cărții sunt sănătos care sănătate
 v-o doresc și eu domniilor voastre (...)
 Poku care mi l-ați trimis l-am căpătat și
 tare frumos vă mulțumesc”.

Din primele linii ale fronturilor departe de
 casă, mulți cer rudelor să facă tot posibilul

să-i ajute să-și revadă familia și pămîntul
 natal. Năsui Gabor din Regimentul 85
 Infanterie scrie în august 1916 lui Năsui
 Adam din Vișeu de Jos: „te rog cumva de-i
 pute să-mi faci rugare din sat și de la jurat,
 apoi aș mere la ur lap (învoire, permisie),
 dară te roagă către scriitor să te învețe cum
 să faci rugarea”.

La fel își sfătuiește mama și soldatul Pascu
 Ioan (10 decembrie 1915): „și faceți așe
 de bine să-mi faceți orice rugare din Sat să
 capăt oleac de sebecaș și în rugare spune
 că sunteți betyege și scrieți ungurește și
 puneți oareșcie hibă mare apoi oi căpăta
 sebecșeag (învoire)”.

Obosit în vara anului 1918, cînd luptele
 ating apogeul și pierderile sunt imense,
 același Pascu Ioan scrie preotului din sat
 Ioan Coman: „numai singur am rămas la
 această companie, amu ar fi frumos să fiu
 și eu pă acasă...”.

Costea Gavrilă scrie tot în vara anului
 1918 prietenei sale Pașca Ileana: „tare aș
 vre să fiu acasă să mă îmbii cu mîncare să
 mînc...”

În ultimul an al mării conflagrații, pe
 front sunt trimise toate categoriile de
 combatanți. Același Costea Gavrilă scrie
 la 20 mai 1918, tot Ileanei Pașca: „tare
 m-am supărat că s-o luat păcurarii în
 cătane. Altacă lasă să vadă și ei cum îi
 cătania, să vadă și păcurarii care-i mai
 ușoară, bota ori pușca”. Întrebând dacă-i
 adevărat că sunt „vizitații” (chemări la
 oaste) de la 17 ani în sus, soldatul Vanea
 Gavrilă scrie cu subînțeles: „cum te mai
 îndulcești cu lumia pă acasă” scrisoare

către Pop Ioan, 20 ianuarie 1918. În
 aceeași lună, Ion Bilașcu, tot din Regi-
 mentul 85 Infanterie, lui Dumitru Năsui:
 „Iubite prietene Dumitre, ce mai faci și
 cum mai petreci lumea iasta slabă? Vei ști
 despre mine Ion Bilașco că eu mis Sănătos
 pună la azi, dară acum tare m-am urît cu
 lumea ieasta așteptînd binele” și încheie:
 „aștept răspuns cu cele mai noi știri”.

Pentru că simțea sfârșitul războiului, tot
 în martie 1918, Pop Ioan întrebă curios
 pe cei de acasă „prinșonieri o zinit de la
 ruși?”

Numărul mare al celor căzuți pe front,
 asuprirea discriminatorie față de populația
 română au provocat grave nemulțumiri.
 Un soldat întors din concediu, trimite
 subprefectului Maramureșului o scrisoare
 în care relatează: „În satele unde se află
 numai femei sărace și bătrani (...) oameni
 fără ajutor, se face o mare nedreptate cu
 alimentele trimise. În primul rînd se
 aprovizionează notarii și ajutoarele lor
 și alți domni de felul acestora, luând o
 parte considerabilă, iar restul fac afaceri.
 (...) Soldații care se întorc din concediu se
 plîng și cer ajutor împotriva acestui jaf”.

La sfârșitul Războiului, vîntul schimbării
 se simte și din scrisori. Maramureșenii
 cereau familiilor să aibă grijă să învețe
 copiii, pentru că ei vor trăi într-o altă
 lume, mai bună, să-i pregătească pentru că
 vin evenimente mari. Și au avut dreptate.

„Karte făcută mergînd pă gheizeș din
 lagodin și am plecat sânbătă și am tot
 mîrs pină miercuri și încă n-am sosit.
 Și tot pin țara rusului ne ducem și mai
 încolo vă rugați și pentru mine să ne
 mai vedem în țara noastră”.

Năsui Vasile, Vișeu de Sus

Motto:

„Noi dorim maghiarilor
toate fericirile posibile,
dar îi rugăm să nu ne
fericească pe noi,
Românii, cu fericirea lor
- ci să ne lase
să ne facem noi fericirea
noastră,
adică o fericire
românească.”¹

Contribuții maramureșene la Marea Unire (1918-1919)

Gheorghe Todinca
Muzeograf, director al Muzeului Maramureșului Sighetu Marmației

Românii maramureșeni, la sfârșitul primului război mondial, au făcut dovada maturităților politice, a chibzuinței și a stăpânirii evenimentelor, a capacității politice de a-și urma, împreună cu toți românii, țelul neabătut spre înfăptuirea unității naționale. Cei de acasă și cei întorși de pe fronturi s-au organizat, au făcut consilii naționale și gărzii naționale sătești, introducând o auto-administrație românească democratică în locul vechilor instituții.

Înfrângerile suferite pe fronturile Puterilor Centrale, adâncirea contradicțiilor interne din Imperiul Austro-ungar, a dus, la sfârșitul anului 1918, la destrămarea monarhiei bicefale. Dr. Grigore Bota, avocat în Sighet și participant activ la evenimentele din preajma Marii Uniri, își amintea: „Atmosfera era încărcată de tensiune revoluționară. Pe sate au venit mulți soldați cu armele de pe front și cereau direct schimbarea rânduielilor. Notarii au fugit, jandarmii la fel, țăranii au început să împartă moșiile celor avuți.”²

În întreaga Transilvanie și în ținuturile locuite majoritar de români începe acțiunea de constituire a consiliilor naționale române comitatense care au trecut la formarea consiliilor naționale române în fiecare localitate și la înființarea gărzilor naționale române locale. Consiliile naționale locale, comunale și comitatense au ales

delegații pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

„Frați români maramureșeni!” se intitula Apelul din 11 noiembrie 1918 de la Sighetu Marmației: „au căzut lanțurile robiei de veacuri, a sosit ceasul măreț al eliberării. O lume nouă își ia astăzi ființă din ruinele trecutului și soarele dreptății a răsărit biruitor pe cerul nostru”³, iar pentru a contribui la înfăptuirea idealului de unitate națională, chema maramureșenii la adunarea populară de constituire a Consiliului Național Român Comitatus. „Să ne arătăm vrednici de măreția vremurilor ce trăim” se arată în încheierea Apelului.

Un moment istoric important pentru Maramureș l-a constituit, la 22 noiembrie 1918, adunarea de constituire a Consiliului Național Român Comitatus din Maramureș, o strălucită manifestare a voinței de libertate și unitate națională a maramureșenilor. Ziarul „Sfatul” din 7/20 decembrie 1918 relatează:

„22 noiembrie 1918
A fost ziua cea mai frumoasă, cea mai aleasă a Maramureșului românesc. S-au adunat românașii din toate satele comitatului ca la un semn, cu steaguri, cu cocarde în tricolor românesc. Eram adunați 5-6000 de oameni fiecare cu dorul sfânt în inimă, cu dorul arzător de a arăta lumii întregi că neamul românesc din Maramureș știe să-și

croiască viitorul, știe să-și aleagă oamenii și mai ales ce vrea să dovedească, că stă ca o stâncă pe lângă marele sfat național.”⁴

„Protocolul” nr. 1/1918, întocmit în adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Maramureș ținută la Sighet la 22 noiembrie 1918, consemnează că la adunare sunt prezenți reprezentanți ai comunelor și din cercurile administrative Vișeu, Iza, Șugatag și Sighet, „300 de funcționari și conducători și popor în număr de 5000”. Președintele ad-hoc al adunării, preotul Simion Balea din Săpânța, în cuvinte înflăcărâte arată scopul întrunirii și roagă pe cei prezenți să continue Sfatul Național Român al Comitatusului Maramureș, cu 34 de membrii. Președintele ales, Dr. Vasile Chindriș, și membrii Sfatului Național prestează jurământul în fața adunării pe steagul național român. Se propune ca sfaturile naționale sătești să trimită câte doi delegați în Sfatul Național Comitatus Central al comitatului. Tot la fel reuniunile preoților, învățătorilor, a notarilor români de stat, precum și secțiunea social-democratică a muncitorilor români.⁵

Se hotărăște afirmarea Consiliului Național Român Comitatus ca singurul organ legal chemat a conduce viața publică a poporului român din Maramureș, afilierea acestora la Consiliul Național General cu sediul la Arad, se mulțumește lui Alexandru Vaida Voievod „pentru reprezentarea vrednică a

1 Din Maramureș, în „Sfatul”, Sighet, Anul I nr. 2 din 14 decembrie 1918, p. 4

2 Dumitrescu, C. – Din lunga timpului bătaie, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 275

3 Dăncuș, M.; Todinca, Ghe. – Unirea Maramureșului cu Țara, Editura Muzeului Maramureșului, Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș, Sighetul Marmației, 2008, p. 105

4 „Sfatul”, organ oficial al C. N. R. Comitatus Maramureș, An I, nr. 1 din 7/20 decembrie 1918, Sighet

5 Dăncuș, M.; Todinca, Ghe. – Unirea Maramureșului cu Țara, Editura Muzeului Maramureșului, Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș, Sighetul Marmației, 2008, pp. 130-131

idealului național prin vorbirea ținută în 19 octombrie (sic!) 1918 în Parlamentul maghiar”.⁶ Hotărăște înființarea sfaturilor naționale sătești pentru păzirea ordinii publice, organizarea gărzilor naționale. Despre adunarea din 22 noiembrie 1918, Dr. Grigore Bota își amintește că „nimeni dintre cei prezenți nu se îndoiau de reușita unirii și nimeni nu tremura de teama mitralierei amplasate pentru a ne intimida, la o fereastră a hotelului Korona”.⁷

Între documentele importante ale Marii Uniri un loc aparte îl au protocoalele de constituire a sfaturilor naționale sătești. Toate protocoalele și toate documentele Sfaturilor Naționale comunale sătești și comitatense hotărăsc să se supună Forurilor Centrale. (C.N.R. Central cu sediul la Arad etc.) și hotărârilor ce se vor

lua în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Conviețuirea pașnică, protejarea minorităților naționale, a bunurilor mobile și imobile, a vieții tuturor cetățenilor sunt incluse în toate documentele.

Prezenta lucrare cuprinde protocoale din Maramureș – de altfel singurele cunoscute până acum: din Sighet, Bârsana și Petrova. Protocolul din Bârsana, alături de lista Consiliului Național Local și a Gărzii Naționale din Bârsana s-a păstrat în original sau copii autentificate tot în colecția „Dr. Ioan de Kovats”, mare patriot și lider al românilor din Maramureș. Protocolul, încheiat la 24 noiembrie 1918, în comuna Bârsana, în prezență a peste 900 de alegători români, are ca obiect „constituirea definitivă a Sfatului

Național și a Gărzii Naționale”. Preotul greco-catolic Iuliu Ardelean din Văleni, administrator și al parohiei din Bârsana, constată că Sfatul interimar și-a îndeplinit bine misiunea spre mulțumirea tuturor și cere Adunării să aleagă Sfatul Național definitiv. Președinte al Sfatului este ales Dr. Ioan de Kovats, avocat, iar ca vicepreședinți Vasile Godja, notar, și Petru Bârsan al lui Grigore. Ca secretari sunt numiți Vasile Ilniczki și Șandor Cora al lui Ioan. Sfatul mai cuprinde un număr de 19 membri (vezi documentul), cei aleși depun jurământul. Părintele Ardelean predă cuvântul președintelui ales, Dr. Ioan de Kovats, și adunarea jură credință Sfatului Național Român, se declară unită cu toți românii de pretutindeni, hotărăște dregătorii satului, aleși de Sfatul Național Român, și înființarea gărzii naționale, pusă sub comanda sergentului Ioan Pop al lui Mihai. Din gardă fac parte 34 de persoane. Documentul continuă „Garda națională intră în slujbă. Jurământul solemn îl va face când armele încă necesare vor fi cîștigate, atunci garda va fi întregită la număr mai mare”.

La încheiere, adunarea hotărăște ca steagul bârsănenilor cu care au fost la adunarea de constituire a Sfatului Național Român Comitatens al Maramureșului să fie așezat „în turnul bisericii celei noi, ca să arătăm că suntem sub scutul tricolorului român. Adunarea se dizolvă și delegația așează pe turn tricolorul nostru”.⁸

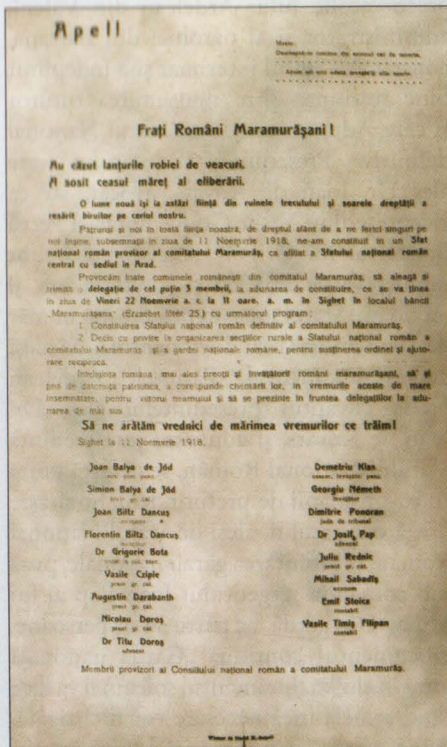
Prezentăm în continuare un document în original, mai puțin cunoscut, care s-a găsit în comuna Petrova, în arhiva parohiei din localitate, cuprins într-un registru de procese verbale („Ziuariu ...”) al parohiei între anii 1914-1931. Registrul cuprinde 75 de file, iar documentul este înscris între filele 25-29, scris de mână pe șapte pagini, cu cerneală neagră. Este Protocolul de constituire a Consiliului Național Român din comuna Petrova, Maramureș, redactat și scris de preotul greco-catolic Darie Vlad, parohul comunei.

„La adunarea la care au participat peste 800 de români, preotul Darie Vlad ca președinte ad-hoc al adunării, arată în cuvinte înflăcărâte că acum „când toate popoarele din lume’s croiesc soarte noaua, a se stăpâni ei pe sine, a nu fi subjugați la neamuri streine, când președintele Republicii America a anunțat că orișicare popor e de sine stătător, are drept a-și croi fericirea și viitorul său, când din sângele eroilor noștri, cari au luptat pentru scopuri streine, contra voinței, convingerei

6 Dumitrescu, C. – op. cit., p. 275

7 Dăncuș, M.; Todinca, Ghe – op. cit., p. 39-40

8 Idem, p. 40

noastre, a răsărit și pentru noi românii din această țară soarele libertății, a egalității, și a drepturilor noastre politice, lanțurile s-au rupt și sfărmat, stăpânitorii șovinști de acum alungați, avem drept și sfânta datorință națională conform apelului cetit a Consiliului Național Central din Arad a ne constitui în Sfat Național Local, a cere, ca administrația, miliția, să fie pusă în conducerea oamenilor noștri români, care au încrederea poporului”.

Se trece la constituire C.N.R. din comuna Petrova. Ca președinte este ales Dr. George Bilașcu, medic, întemeietorul Școlii române de stomatologie de la Cluj, mare patriot, ce se afla atunci încă la Budapesta. Vicepreședintele ales Dr. Vasile Filipciuc este însărcinat și cu constituirea Gărzii Naționale din localitate, până la apa Vișeuului. Conducerea efectivă a Consiliului Național Local este încredințată preotului Darie Vlad. Ca notar sunt aleși învățătorul Elie Doroș și George Mihalca, poștașul din localitate. În comitetul Consiliului Național Local sunt aleși Gavril Filipciuc, George Gaborean, Vasile Iurca, notarul comunei, Sandu Gaborean cel Tânăr și încă 21 persoane (vezi documentul). Adunarea delegă persoane împuternicite pentru a participa la constituirea la Sighet pentru 22 noiembrie 1918, a Sfatului Național Român a Comitatului Maramureș, delegația are în frunte preotul Darie Vlad. Se constituie Garda Națională Locală formată din 40 de foști soldați, care

Protocol de constituire al Sfatului Național Român din comuna Bârsana

SFATUL NAȚIONAL ROMÂN DIN BÂRSANA

PROTOCOL

susceput din adunarea mare a Românilor din comuna Bârsana, ținută la 24 Noiembrie 1918.

Prezenți:
alegătorii români ai comunei în număr de peste 900 și o mulțime de alți ascultători români.

Obiectul:

Constituirea definitivă a Sfatului Național și a Gardei Naționale. Părintele Iuliu Ardelean preotul din Văleni și administratorul parohiei din Bârsana deschide adunarea cu o bine simțită vorbire apreciind însemnătatea zilelor de azi și scopul adunării, constată că Sfatul Interimar și până acum a condus afacerile comunei spre mulțumirea tuturor, provoacă adunarea, ca să aleagă Sfatul Național Român Definitiv. Se alege cu aclamare: de președinte: Dr. Ion de Kovats avocat; de vicepreședinte: Vasile Godja notar și Petru Bârsan al lui Grigore; de secretari: Vasile Ilniczki și Sandor Cora al lui Ion;

de membri: 1. Sandor Ofrim al lui Ion, 2. Bârsan Ștefan, 3. Ion Pop al lui Mihai, 4. George Roșea al lui Vasile, 5. Mihai Ilieș al lui Ion, 6. Petru Știopei al lui Toader, 7. Nuțu Pop al lui Grigore, 8. Vasile Bârsan al lui Ion, 9. Vasile Roșea al lui Grigore, 10. Vasile Pop al lui Mihai, 11. Alexa Pop, 12. Nuțu Bârsan al lui Vasile, 13. Ion Roșea al lui Ion, 14. Carol Frâncu, 15. Vasile Bârsan al lui George, 16. Ion Bologa al lui Toader, 17. Petru Popan, 18. Ion Cora, 19. Ion Petrovai. Părintele Ardelean provoacă pe cei aleși să facă jurământul, cei aleși au depus jurământul. Părintele Ardelean predă cuvântul președintelui ales Dr. Ion Kovats avocat. Președintele vorbește, adunarea joară credință Sfatului Național Român să declamită cu toți românii de pretutindeni, hotărăște pe dirigătorii satului aleși de Sfatul Național Român, hotărăște înființarea gardei naționale, comanda căreia o concrete sergentului Ioan Pop al lui Mihai. În gardă fac parte: Petru Știopei al lui Toader, Ștefan Muntean al lui Tanasie, Șandru Cora al lui Ioan, Petru Rad al lui Ion, Teodor Pop al lui Petru, Grigore Bârsan al lui Petru.-

însă sunt împiedicați să depună jurământul de către jandarmul Weisz Matyas. Acesta a afirmat că va opri și cu forța și cu arma orice constituire a autorităților românești din comună și a încercat arestarea fruntașilor. I-a făcut responsabili de orice tulburare și a reclamat telefonic la Ministerul de Interne a Ungariei. Dr. Vasile Filipciuc și preotul Darie Vlad au protestat împotriva intervenției și abuzului jandarmului ungar. L-au făcut responsabil pentru tulburarea bunei înțelegeri și a liniștii din comună și au decis trimiterea imediată a unui protest președintelui Consiliului Național Local, George Bilașcu la Budapesta, ca acesta să ceară Consiliului Național Român Central revocarea jandarmului Weisz Matyas. Darie Vlad, în încheierea adunării mulțumește tuturor cu lacrimi în ochi, și arată că „pentru memoria celor repauzați în război în tot anul, în sâmbăta Sâmedrului se va face pomenire, și parastas, totodată numele lor să fie vii, pe o tablă pentru vecinica lor pomenire în altarul bisericii parohiale greco-catolice din Petrova, (...) apoi începând a cânta „Hai să dăm mâna cu mâna cei cu inima română” și „Deșteaptă-te române”, imnul național român, în lacrimi de bucurie și mare însuflețire declară adunarea de închisă”.

Lista cuprinzând membrii gărzii naționale - grupa I de pe lângă Sfatul Național Român din Comuna Bârsana

Copie autenticată, Arhiva Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmăției - Fondul Dr. Ioan de Kovats.

PROTOCOL DE CONSTITUIRE AL CONSILIULUI NAȚIONAL ROMÂN LOCAL DIN COMUNA PETROVA

Originalul în Registrul de procese-verbale „Ziuariu...” al Parohiei greco-catolice Petrova, în Fondul documentar al Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmăției.

PROTOCOL

Susceput la 17 noiembrie 1918 din adunarea generală a locuitorilor români din comuna politică Petrova a.m. la 11 ore.

OBIECT

Constituirea Consiliului local român din Petrova, conform apelului Consiliului Național Român Central din Arad.

Vasile Bârsan al lui Petru, Vasile Pop al lui Mihai, Vasile Pop al lui Ion, Petru Pop al lui Mihai, Petru Pop al lui Ion, Alex Pop al lui George, Ștefan Petrovai al lui Lupu, Petru Roman al lui Grigore, Ioan Știopoi al lui Vasile, Ștefan Boris, Petru Roman al lui Vasile, Vasile Petrovai al lui Ion, Teodor Pop al lui Petru a Nastafei, Vasile Boris al lui Mihai, George Vălean, Petru Covaci al lui Ion, Șandru Varga, Vasile Roman al lui Vasile, Nuțu Știopoi al lui George, George Godja al lui Nuțu, Petru Godja al lui Mihai, Vasile Pop al lui Vasile, Vasile Ciocotiș, Șandru Bârsan, Mihai Apan. Ștefan Ardelean, Mihai Ofrim, Vasiliu Ofrim.

Garda Națională intră în slujbă, jurământul solemn îl va face când armele încă necesare vor fi câștigate, atunci garda va fi întregită la un număr și mai mare.

Vicepreședintele Vasile Godja și Petru Bârsan vorbesc

despre grija ce să o poarte poporul de avutul comun și de avutul străinilor Se ascultă și primește.

Părintele Ardelean închide adunarea ... care hotărăște ca steagul nostru, cu

care au fost la adunarea de constituire a Sfatului Național Român Comitatens să fie așezat în turnul bisericii celei noi, ca să arătăm că suntem sub scutul tricolorului român.

Adunarea se dizolvă și delegații așează pe turn tricolorul nostru.

Dat ca mai sus

I.S. SS. Dr. Ion de Kovats

adv. Pres. Sfatului Național Român din Bârsana

Vicepreședinți:

s.s. Vasiliu Godja

s.s. Petru Bârsan al lui Grigore

Secretar:

S.S. Alexandru Cora

Verificatori:

S.S. Alexandru Ofrim S.S. Ion Pop al lui

Mihai S.S. Alexa Popp

Pentru autenția copieii!

Sighet ta anul 1919 Octomvrie 15.

(S. originală) Dr. Vasile Chindriș

(Sigiliu aplicat) SS. D. Ion de Kovats

Documentul a fost păstrat la familia Bârsan și a fost fotocopiaat la Muzeul Maramureșului

FIIND DE FAȚĂ:

1. Darie Vlad, preot, gr.cat. român al Petrovei, Elie Doros docinte confesional român gr.cat., Georgie Mihalca poștameșter, Gavril Filipciuc, Georgie Găborean primar, Vasile Găborean, Șandru Găborean cel Tânăr, Simeon Găborean, Ionaș Filipciuc cel Bătrân, Ionaș Filipciuc cel Tânăr, Iuliu Pop, Ilieș Nuțu Cudriceanu, Glodean Vasile Cătană, Vasile Hodoroabă, Vasile Mihalca al lui Grigore, Ioan Mihalca Cârțul, Iuliu Fucec, cantor, Vasilie Pop, George Văsieș Crețu, Georgie Văsieș (Bătrân), Ioan Savu Pagu, Ioan Bilașcu al loanei, Ioan Găborean al lui Simion, Mihai Ivanic, Georgie Petrovay, Gavril Petrovay, Petru Miculicean, Georgie Ardelean al lui Nuțu, Ioan Rednic, Vasile Ienei al lui Gavril, Ioan Ienei Todica, Vasile Bilașcu a lui Ioan a loanei, Vasile Bilașcu al lui Ioan Lupsay, Vasile Pălcuș, Nuțu Pălcuș, Vasile Pălcuș al lui Petru, Gavril Petrovay al lui Gavril, Ioan Petrovay al lui Lupu, Lupu Petrovay, Ioan Bilașcu al lui Ioan I.Lupsay, Vasile Mihalca al lui Vasile, Georgică Mihalca, Vasile Mihalca al lui Grigore, Grigore Mihalca al lui Grigore, Ioan Mihalca a Ciorâchi peste râu, Lupu Mihalca al lui Grigore peste râu, Vasile Rozovlean peste râu, Ioan Anișoreac Bâstri, Vasalie Rațiu, George Ivanic, George Savu al lui Ilieș. George

Zerni," Ioan Savu a Petri. Simeon Nicoricu. Ioan Haidamac al lui Petru, Georgie Iura, Ioan Grigor. Ioan Turda, Ioan Mârza, Ioan Miclea al lui Petru, Ioan Ardelean. Ioan Maristoc, Vasile Ungur, George Zvunca al lui Ioan. Ioan Zvunca Mocira, Vasile Jogolea, Petru Iurac, Ioan Prodan al lui George. Petru Turda, Ioan Crețu, George Honto, Ioan Căina, Vasalie Pop, Ioan Rognean, Vasile Coșa al lui Haihidj, Vasile Bilașcu a Patroaiei, Ioan Rednic Bălin, Vasile Găborean al lui Simeon, George Anișorec Vezer și alții mulți, muieri și locuitori români din Petrova, Petrova Crasna și Petrova Bâstri, în număr aproape de 800 locuitori.

Darie Vlad, preotul satului ca prezide ad-hoc a adunării declarând ședința deschisă prin cuvinte înflăcărâte arată scopul adunării: curând toate popoarele din lume își croiesc o soartă nouă, a se stăpâni ei pre sine, a nu fi subjugați la neamuri streine, când președintele Republicii America a enunțat că orișicare popor e de sine stătător, are drept ași croi fericirea și viitorul său, când din sângele eroilor noștri, care s-au luptat pentru scopuri străine, contra voinței și convingerii noastre, totuși a răsărit și pentru noi românii din această țară soarele libertății, a egalității și a drepturilor noastre politice. - lanțurile

s-au rupt și sfărmat, stăpânitorii șovini de acuma alungați, avem drept și sfânta datorință națională conform apelului cetii a Consiliului Național Român Central din Arad a ne constitui în Sfat Național local, a cere, ca administrația, miliția să fie pusă în conducerea oamenilor noștri români care au încrederea poporului, apoi provoacă pre cei prezenți a alege și a constitui Sfatul Național local din comuna Petrova.

Art. 1. Cei prezenți cu exclamațiune unanimă a constituit Consiliul Național Român din comuna Petrova în următoarea ordine:

DECIZIUNE:

1 Președinte: Dr. George Bilașcu, medic în Budapesta, posesor în comuna Petrova

2. Vicepreședinte: 1. Dr. Vasile Filipciuc, avocat, care e încredințat cu constituirea gardei naționale române din localitate și pe apa Vișeului, - 2. Darie Vlad parohul român al Petrovei, - care e încredințat a conduce agendele și toate treburile necesare ale Consiliului Național local, -

3. Notar: Ilie Doros docinte confesional și George Mihalca poștameșterul din localitate,

4. Comitetul Consiliului Național local: Gavril Filipciuc, George Găborean, Vasile Iurca notarul comunei, Sandru Găborean cel Tânăr, Iuliu Pop, Iuliu Fucec, Ionaș Filipciuc cel Tânăr, Ioan Mihalca Cârțul, Vasile Găborean, Simeon Petrovay al lui Simeon, Vasile Pop, Ioan Bilașcu al lui Ioan al lui Lupsay, Vasile Bilașcu al lui Ioan a loanei, Ioan Bilașcu al lui Ian a loanei, Vasile Glodean al Catanii, Petru Miculicean, George Savu al lui Ilieș, George Ivanic al lui Nuțu, Ioan Crețu, Ioan Căina, Vasile Hodoroabă, Ioan Savu Pagu, Vasile Pălcuș.

5 Se delegă la constituirea Sfatului Național a Comitatului Maramureș pre 22 noiembrie: ca plenipotențiați Consiliului Național local, de a primi și a supune cu totul deciziunii acestui Consiliu Național Român Comitatus următorii membri: Darie Vlad vicepreședintele Consiliului Național local - în caz de împedecare Ilie Doros docinte confesional, Dr. Vasile Filipciuc, Ionaș Filipciuc cel Tânăr, Ioan Mihalca Cârțul, Vasile Bilașcu al lui Ian a loanei, Iuliu Papp, Iuliu Fucec, Ioan Bilașcu al lui Ian Lupsay.

II. Darie Vlad, președintele adunării, spune celor prezenți, ca să țină ordine în comună, să nu fie jafuri, certe, turburări, să respecte bunul altuia, crășmele să fie închise, alcoolul requirat și nimicit, - să viețuiască în bună înțelegere cu cei concetățeni: jiduci, unguri și ruteni, - să se constituiască garda și păzitori naționali a comunei care apoi absolvindu-se de

la jurământul pus pre garda și Consiliul Național Unguresc, - au a ține respecta cu sfințenie și a pune următorul jurământ a Consiliului Național Român: Eu: N.N. jur sărbătorește înaintea atotputernicului Dumnezeu, că voi fi cu credință neclătită față de Consiliul sau Sfatul Național Român pe care îl voi cinsti și apăra: voi împlini toate poruncile lui și voi îngriji în caz de lipsă chiar și cu arma de viață și averea concetățenilor mei, fie aceia de orice neam. Așa să-mi ajute Dumnezeu. „Amin.” Cetindu-se acest formulariu a jurământului Dr. Vasile Filipciuc roagă pre cei prezenți, ca pre Garda Națională Română din localitate să spună acest jurământ.

Art. 2. Cei prezenți în număr de 40 de inși foști glotași soldați au voit a depune jurământul, - însă strajameșterul jandarmilor din localitate Veisz Mătyás a oprit depunerea acestui jurământ, a oprit constituirea Consiliului Național din localitate, a zis, că și cu forța și arma a opri orice constituire, până ce nu vom avea concesiune de la pretura Vișeuului, - Dr. Vasile Filipciuc și Darie Vlad a spus acestui jandarm, că n'avem lipsă de nici o concesiune, noi facem toate acestea pe baza legală, - numitul strajameșter a voit a deține pre Darie Vlad și Dr. Vasile Filipciuc și ne-au făcut responsabili pentru orice turburare și ne-a relatat telegrafic la Ministerul de Interne și a Miliției a unguirilor, - noi am protestat contra acestui act violent și dur a jandarmului Veisz și pre el l-am făcut responsabil pentru turburarea buneii înțelegeri și a liniștei din comună, - s-a decis, ca acest protest să se trimită imediat președintelui Consiliului Național local lui: Dr. George Bilașcu - Budapesta, ca dânsul prin întrepunerea la Consiliul Național Român Central - să fie transpus numitul jandarm din comună, - să se mijlocească apărarea personală a vicepreședinților și a Consiliului local, - căci contra-pacea va fi răsturnată în comună, - deci depunerea jurământului s-a amânat pre timp mai acomodat și numai Darie Vlad preot Român a depus jurământul în biserică în manele Dr. Vasile Filipciuc.

3. Darie Vlad președintele ad-hoc. a adunării, cu lacrimi în ochi mulțumind celor prezenți pentru viaa interesare de soarta noastră și conduita națională română - emițând: ca pentru memoria celor repausați în război în tot anul în sâmbăta Sânicolauului să se facă pomenire cu numire și parastas, -totodată numele lor să fie scris pe o tabelă pentru

vecinica pomenire în altariul bisericeii parohiale române din Petrova, apoi, începând a cânta: „Hai să dăm mână cu mână, cei cu inima română” și „Deșteaptă-te române”, imnul național român, între lacrimi de bucurie și mare însuflețire declară adunarea închisă.

Pentru verificarea protocolului se aleg membri: Ilie Doros, Iuliu Fucec, și Gavrilă Filipciuc. D.C.V.

Darie Vlad, prezidente adunării generale, ca vicepreședinte Consiliului Național Local din Petrova, preotul paroh al comunei.

Acest protocol se verifică:
Dat la 19 nov. an 1918

S-a revăzut
membri verifcatori:

22.IV.1919
s.s. indescifrabil
preot român¹⁰

Prezentăm și apelul CNM din Maramureș, din Vișeu de Sus, pentru constituirea consiliului național român din localitățile de pe Valea Vișeuului, așa cum a fost prezentat în revista „Foaia poporului român” din Budapesta.¹¹

**1918, NOIEMBRIE (1) /14,
VIȘEUL DE SUS**

APELUL CONSILIULUI NAȚIONAL ROMÂN DIN MARAMURĂȘ

Fruntașii poporului român, precum și poporul român din Maramurăș, uzând de dreptul liberei dispunerii asupra sorții și viitorului națiunii, s-au constituit în consiliul național român local și după matura dezbatere am hotărât următoarele:

1. Aderăm și ne supunem hotărârilor Consiliului național român central și exprimăm mulțumită D-lui deputat dr. Al. Vaida, că în fața lumii a exprimat și reprezentat în chip clasic idealurile și dorințele întregului neam românesc din Transilvania și Ungaria în ședința din 18 oct. a parlamentului ungar. Exprimând încrederea noastră deplină, ne rugăm să nu se uite de drepturile naționale ale

nepoților lui Dragoș și Bogdan, care de veacuri peregrinează le sf. morminte de la Putna și Suceava și se roagă pentru pacea, libertatea și buna înțelegere lumii întregi. Consiliul național român îl cunoaștem ca singurul organ chemat a reprezenta, hotărî și porunci în numele națiunii române din Transilvania și Ungaria. îi oferim viața și avutul nostru pentru cât mai mareața înfăptuire a idealului național.

2. Consiliul național român local roagă conducătorii satelor să înființeze în competența lor consilii naț. române sătești, să intre în legătură prin Consiliul național local din Maramureș cu Consiliul național român central din Arad, să lucreze la păstrarea ordinii și paza avuției naționale. Întru toate avem să ascultăm de consiliul național român.

3. Rugăm poporul român să respecte ordinea, buna înțelegere și să aștepte în liniște hotărîrea mare a Consiliului național român, care la rîndul său va asculta întreg neamul. Și pînă vom fi chemați a răspunde la această mare întrebare a viitorului nostru, vă rugăm să vă supuneți Consiliului național român, să păstrați și să păziți ordinea, să nu ascultați de îndemnuri incendiare străine și dușmane cu scop viclean de a îneca viitorul națiunii române în nerînduială, în anarhie și sînge. Fraților! Sîngele nevinovat ne-a adus răsplătire, martiriul libertatea. Dumnezeu! popoarelor ne-a pus soarta neamului nostru în mîinile noastre proprii. Deșteaptă-te Române! și tu vrednic de marea zilelor de azi.

„Hai să dăm mina cu mină
Cei cu inima română.”

Frați și români în unire să punem fundament tare viitorului românesc!

Vișeu de Sus, 14 Nov. 1918

Din încredințarea Consiliului național român din Maramureș, Comitetul Executiv: Emil Bran. dr. Ilie Kindriș. dr. Aurel Szabo, Vaier Pop, Darie Vlad, George Bran. Ioan Tarția. Nic. Pop, dr. Vasile Filipciuc, dr. Ștefan Kiss.

„Foaia poporului român” (Budapesta),
an. VII. nr.241 din 6/19 noiembrie 1918.

10 Dăncuș, M.; Todinca, Ghe. - Unirea Maramureșului cu Țara, Editura Muzeului Maramureșului, Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș, Sighetul Marmăției, 2008, pp. 119-122

11 Apelul Consiliului Național Român din Maramureș în „Foaia poporului român”, An VII, nr. 241 din 6/19 noiembrie 1918; Dăncuș, M.; Todinca, Ghe. - Unirea Maramureșului cu Țara, Editura Muzeului Maramureșului, Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș, Sighetul Marmăției, 2008, pp. 143-144

Protocol de constituire al Consiliului Național Român Comitatens din Maramureș

Reprodus după o copie autenticată aflată în arhiva Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmăției, provenită din Fondul Dr. Ioan de Kovats.

No. 1/1918, PROTOCOL luat în adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Maramureș ținută în Sighetul Marmăției în 22 noiembrie 1918 oarele 11. Prezenți: Ca reprezentanți ai comunelor din cercurile administrative Vișeu, Iza, Șugatag și Sighet 300 frunțași și conducători și popor în număr de 5000.

Ca președinte ad-hoc părintele Simeon Balea din Săpânța prin cuvinte înflăcărâte deschide adunarea și roagă prezenții să se constituiască numind de notar pe domnul Dr. Vasile Filipciuc. Domnul Dr. Tit Doroș prezintă propunerile conferinței prealabile, și să primesc cu însuflețire a celor prezenți și Sfatul Național să constituiește în modul următor:

De președinte a fost proclamat domnul Dr. Vasile Chindriș, de membri în Sfatul Național Comitatens au fost aclamați

domnii: Alexandru Cuza Anderco, Dr. Aurel Szabo, Dr. Ilie Chindriș, Dr. Izidor Anderco (preot greco-catolic), Emil Bran (preot greco-catolic), Artemiu Anderco (preot greco-catolic), Ștefan Illiczki, Emil Stoica, Longin Mihalyi, Demetriu Kiss (preot greco-catolic), Simeon Balea (preot greco-catolic), Dr. Ioan Rednic, Dr. Ioan de Kovats, Dr. George Bârlea, Dr. Titu Doros, Ioan Doros (preot greco-catolic), Nicolae Doros (preot greco-catolic), Dr. Vasile Filipciuc, Simeon Sierbul, Iuliu Ardelean (preot greco-catolic), Ioan Bilț (Dăncuș), Ioan Bârlea, Bazil Iurca, Vasile Țiplea, Ioan Balea, Alexandru Miclea, Dr. Grigore Bota, Dr. Ilie Lazar, Vasile Timiș (Filipan), Petru Salca, Vaier Pop, Nicolae Pop, Simion Coman Pop, și Ștefan Pop.

Președintele Dr. Vasile Chindriș și membrii prezenți ai Sfatului Național prestează în fața adunării pe steagul

național român jurământul prescris. Domnul președinte al Sfatului Național Dr. Vasile Chindriș propune ca Sfaturile Naționale Sătești să trimeată câte doi delegați în Sfatul Comitatens Central, asemenea corporațiunile preoțime, învățătorilor, a notarilor români, a funcționarilor români de stat precum și secțiunea social democratică a muncitorilor români, adunarea primește unanim.

Atât adunarea cât și Sfatul Național unanim hotărăște următoarele:
a. Consiliul Național Comitatens ca singurul organ local chemat a conduce viața publică a poporului român din Maramureș aderează Consiliului Național General Român cu sediul în Arad și să supune întru toate hotărârilor și poruncilor acestuia ca și singurul organ român chemat și exclusiv îndreptățit a hotărî și porunci în numele poporului român din Ardeal și Ungaria.

b. Mulțumesc domnului deputat Dr. Alexandru Vaida Voevod pentru reprezentarea vrednică a idealului național prin vorbirea ținută în 19 octombrie a Camerei Ungare.
c. Hotărăște înființarea Sfatului Național Sătești pentru azirea ordinii, organizarea gardelor naționale.
d. Mulțumește domnului Alexandru Cuza Anderco pentru darul național de coroane una sută de mii și constată ca prin acest dar princial domnul Alexandru Cuza Anderco a intrat în șirul marilor mecenai români.

Nefiind alte propuneri concrezându-să președintele ca ggent să se pună în conțelegere cu Consiliul Central Român din rad, adunarea se declară încheiată.

D.C.S. Dr. Vasile Filipciuc m.pr. notar, Dr. Vasile Chindriș m.pr. Președinte.

Dăncuș, M.; Todinca, Ghe.
– op. cit., pp. 130-131

Săpânța

Garda Națională Română din comuna Săpânța din anii 1918-1919 era compusă din 35 de persoane. Președinte al Gărzii a fost numit protopopul Simion Balea, unul din frunțașii politici ai românilor maramureșeni cu o contribuție deosebită la înfăptuirea Marii Uniri. Comandantul Gărzii a fost numit sergentul Șteț Ioan (al lui) Gheorghie. Unitatea avea în componere în comandament 3 sergenți și 9 caporali, restul trupei fiind compusă din foști soldați.

Sarasău

Comuna Sarasău, învecinată orașului Sighet, avea 17 membri în componența gărzii

naționale române. Gradul cel mai mare îl avea Flaviu Iurca, sublocotenent, decorat cu Steaua României în grad de ofițer. Ca subofițeri amintim pe plutonierul Braciu Florea și sergentul Ractei Petru.

Iapa

În comuna Iapa, azi cartier al orașului Sighetul Marmăției, garda română număra 13 persoane, din tablou remarcându-se comandantul gărzii, plutonierul Ioan Ivanciuc și stegarul Câmpeanu Grigore, notarul comunei, decorat cu „Coroana României în grad de cavaler și Crucea comemorativă a trecerii Tisei (1919).

Giulești

Notariatul comunei Giulești certifică pre-

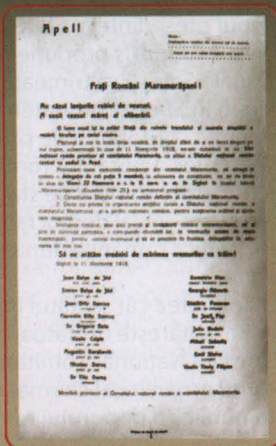
zența în garda națională română din localitate a 5 militari sublocotenentul Dunca Ioan (decorat cu Crucea comemorativă a războiului 1916-1918), a sergentului Rednic Ștefan I. Ioan și 3 soldați.

Nu sunt amintiți în tabel frații Ilie și Vasile Lazăr și flăcăii din Giulești care au avut un rol important în eliberarea Sighetului, în ianuarie 1919.

Desești

Primăria comunei Desești nominalizează „spre a fi propuși pentru decorare” 8 din membrii gărzii naționale române din localitate, pe caporalul Covaci Gheorghie și pe 7 soldați.

11 noiembrie 1918. Apelul către românii maramureșeni al membrilor provizoriei ai CNR al Comitatului Maramureș

1919 Armata română eliberează Maramureșul

„La ziua de izbăvire a țării noastre, din cauza căreia, în România, s-a deschis căminul pentru românii din țările vecine, în zilele noastre, în zilele noastre, în zilele noastre...”

Ștefan Bănuș
1919

Memorialul scuturilor româniilor din Breb...

Mara

În satul Mara (Crăcești), garda avea 12 membri, din care 4 sergenți (Roman Vasile I. Ioan, Roman Vasile I. Vasile, Tupiță Grigoraș și Vlașin Gheorghe) și doi caporali (Bohotici Ioan I. Nechita și Paul Vasile I. Grigore).

Hărnicești

La Hărnicești, garda națională română era formată din 11 membri: 10 soldați și un caporal, Sacaloș Gheorghe I. Vasile.

Călinești

În comuna Călinești, garda era compusă din 7 persoane, soldați conduși de caporalul Berci Petru.

Văleni

La Văleni, garda avea 22 de membri și era condusă de Emil și Iuliu Ardelean (preot) și învățătorul Utan Toader I. Petru.

Budești

La Budești, garda națională română a fost compusă din 11 membri: 10 soldați conduși de elevul caporal comandant al gărzii, Cupcea Vasile, învățător.

Hoteni

La Hoteni, garda națională română era formată din 8 membri: 7 soldați și un sergent, Pop Vasile, „șeful gardiștilor”.

Breb

Membrii gărzii naționale din comuna Breb erau în număr de 12, conduși de un sergent (Tiran Mihai I. Grigore) și de fruntașul Pop Tanasie I. Alexa. Din cei 7 soldați 2 erau evrei: Dicher Samson și Sober Ghischol I. Izic.

Poienile Izei

În satul Poieni (Poenile Izei) au fost doar doi „gardiști”, soldații Nemeș Ion și Sas Petru.

Strâmtura

Comuna Strâmtura avea 21 de membri în gardă. Sergenții Baias Grigore și Glodean Ion și caporalii Giurgi Ioan Slătian Grigore sunt singurii cu grade inferioare, restul având gradul de soldat.

Oncești

Tabelul cuprinzând garda națională română din comuna Oncești cuprinde 20 de persoane. Șef al gărzii este Drăguș Nuțu I. Petru. La poziția 15 este trecut evreul Hofer Petru.

Nănești

Garda națională română din comuna Nănești avea în componență 17 membri, din care doi „șefi”, Godja Nuțu I. Pătru și Vancea Grigore I. Gheorghe și un subșef, Pașcu Gheorghe I. Andrei.

Bârsana

Conform tabelului întocmit de Primăria Bârsana la 4 septembrie 1934, garda națională română din localitate, în anii 1918-1919, era compusă din 104 membri. Președintele Gărzii, av. Dr. Ioan de Kovats, și președintele, protopopul Mihai Hotea, au fost decorați cu ordinul „Coroana României” în grad de ofițer.

Documentul îi amintește pe locotenentul Mihai Pop și pe șefii celor 6 grupe ale gărzii din Bârsana: Roșca Alexandru, Apan Vasile, Ciocotiu Vasile, Pop Ion, Muntean Ștefan și Știopei Petru.

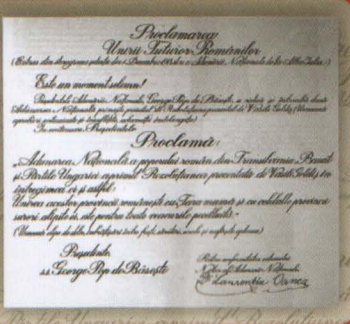
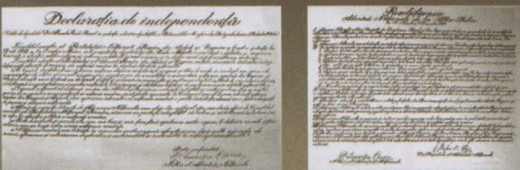
Săliștea de Sus

La Săliștea de Sus garda națională română avea 10 membri și era condusă de sublocotenentul Chișș Ioan, ajuns apoi medic al orașului Sighet și Chișș Gheorghe, sergent, de meserie tâmplar în localitatea natală.

Cuhea

În comuna Cuhea, reședința voievodului Bogdan al Maramureșului și al Moldovei, garda națională română era compusă din 13 membri, mulți dintre ei fiind încadrați în Regimentul 14 infanterie, care a eliberat Maramureșul în ianuarie 1919. Pentru fapte de vitejie, trei au fost decorați cu înalte ordine românești. Dăncuș Ioan, caporal decorat cu ordinul

Alba Iulia - 1 decembrie 1918

1918 Delegații românilor transilvăneni care s-au unit la București

1918 Delegații românilor transilvăneni care s-au unit la București

1918 Episcopul Iuliu Mezeș alături de reprezentanți ai Alba Iulia

Drumul spre Alba Iulia. Participanți maramureșeni la ziua istorică de 1 decembrie 1918

Drumul spre Alba Iulia... În ziua de azi este o străduțică...

Drumul spre Alba Iulia... În ziua de azi este o străduțică...

Drumul spre Alba Iulia... În ziua de azi este o străduțică...

Drumul spre Alba Iulia... În ziua de azi este o străduțică...

Drumul spre Alba Iulia, anul I.C. 1918-1919

Vasile Ștefan

Ștefan Ștefan

Ștefan Ștefan

Ștefan Ștefan

Ștefan Ștefan

Ștefan Ștefan

„Ferdinand I” cu spade pe panglică; Griguță Zaharia, caporal, decorat cu ordinul „Ferdinand I” cu spade pe panglică și „Crucea comemorativă fără bareta”; Roman Ioan, jandarm plutonier, decorat cu „Ordinul credincios cl. II și „Crucea comemorativă fără bareta 1916-1918”.

Dragomirești

În reședința Plasei Iza, comuna Dragomirești, garda națională română număra 30 de membri, între care doi sublocotenenți (Dr. Iurca Gavrilă și Chiș Tiberiu), doi plutonieri (Țiplea Ioan și Vlad Ilie), restul având grade de sergenți, caporal și soldați.

Ieud

Garda națională română era formată din 12 membri. Cu gradul de sergent Zékány Vasile și frunțașii Balaș Gheorghe și Iuga Grigore.

Șieu

Garda națională română din Șieu, formată din 10 membri, era condusă de stegarul Balaș Ludovic și de sergentul Dunca Gheorghe.

Rozavlea

La Rozavlea, garda română avea cu cel mai mare grad pe sergentul Ioan Molnar, ceilalți 15 membri fiind toți înrolați cu gradul de soldat.

Săcel

Formată doar din 6 membri garda română din Săcel avea în rândurile sale 2 plutonieri (Iusco Petrea și Vișovan Grigore), un sergent - Danci Todiciă și un caporal, Grad Alexa.

Botiza

La Botiza, ai 6 membri ai gărzii naționale române aveau gradul militar de soldat. Apar evreii Schwartz Herz și Schwartz Tion.

Glod

Garda națională română a fost formată din 5 foști soldați.

Slătioara

Garda națională română era compusă din 6 foști soldați, toți de peste 30 de ani ca vârstă.

Bocicoiel

La Bocicoiel garda națională era formată din 8 membri, cel mai înalt grad fiind deținut de Muj Gheorghe.

Vișeu de Sus

„Tabloul foștilor gardiști naționali depe timpul preluării: imperiului România-Mare din anul 1918-1919 care au servit în Comuna Vișeu de Sus” se intitulează documentul emis de Primăria din Vișeu de Sus la 24 august 1932.

Primul pe lista celor 25 de membri ai gărzii este locotenentul Dr. Iuliu Coman, Organizatorul în plasă al gărzilor naționale române, ajuns Primpretor, Conducător al gărzii a fost dr. Ion Coman, locotenent, ajuns avocat. Din schema de conducere a gărzii din Vișeu de Sus mai făceau parte Ștefan Coman (ajuns notar), plutonierul Brana Toader și 5 sergenți, Simion Mihai, Simion Gheorghe, Oacheș Ioan, Grad Grigore și Brana Mihai.

„Se mai adevărește că numai unul singur dintre acestea (aceste) persoane și anume Dr. Iuliu Coman a fost decorat cu Steaua României Mari”

Gărzile naționale române din Maramureș și-au dovedit eficiența în sprijinul dat armatei române, Regimentului infanterie în eliberarea Sighetului și a zonei, în iarna anului 1918/1919. Atunci, sub conducerea tânărului locotenent Ilie Lazăr, tinerii români de pe văile Marei și Cosăului, ajutați de garda națională din România, au învins unitățile locotenentului Vorolitz în luptele de la podul de la Vadul Izei și de la Sighet, Cămara. Ilie Lazăr își amintește: „Prizonierii capturați la Sighet - Cămara, în număr de 337, au fost aduși la Comandamentul Diviziei la Dej de către un pluton de soldați comandați de un sublocotenent și de garda din comuna Săpânța și Giulești. Aceștia au fost primii prizonieri ai armatei române în operațiunile din Ardeal.”

Ovidiu NEMEȘ,
primarul municipiului
Sighetu Marmăției

Dragi sigheteni,

Anul 2014 a fost unul special pentru istoria, identitatea și, cred, viitorul acestui Neam. A fost anul în care întreaga Europă a comemorat 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, reamintindu-și cât de importantă este pacea, toleranța, înțelegerea.

În Biserica Ortodoxă s-au marcat 300 de ani de la martiriul brâncovenilor, amintindu-ne tuturor că, fără curajul mărturisirii, fără fermitate în apărarea adevărului, destinul unui Neam nu poate fi clădit. Acum sărbătorim 96 de ani de la Marea Unire și, în curând, 25 de ani de la Revoluția din 1989, momentul în care românii au pus libertatea mai presus de propria viață.

Sunt evenimente care ne reamintesc cine suntem și, mai ales, ce trebuie să devenim. Istoria acestei țări, recentă sau îndepărtată, demonstrează că nimic nu se poate clădi fără sacrificiu și fără unitate. Societatea românească a știut întotdeauna să redescopere coeziunea în fața marilor încercări și, mai ales a avut puterea de a-și „croi o altă soartă” atunci când a crezut cu adevărat în forța ei.

Unirea înseamnă pentru generația de la 1918 un moment istoric solemn, dar, în același timp, și un act de solemnă angajare. „Vrednicia națională se judecă după înțelepciunea, cuminenția și înălțarea sufletească

cu care se aduc hotărâri chemate să croiască soarta noastră”, spune Iuliu Maniu, exprimând o concepție ce dorea să fie așezată la însăși temelia Noului stat românș o concepție superioară, creștină și democratică.

Dincolo de lecțiile de istorie, aceste momente sunt în primul rând lecții de viață, lecții de responsabilitate și lecții pentru viitor. Trebuie să înțelegem și să ne asumăm aceste valori ale înaintașilor noștri, pentru că numai așa vom putea contura și continua destinul pe care ei l-au dorit poporului român.

Gândurile mele sunt alături de fiecare sighetean, maramureșean, român, oriunde s-ar afla el. Le mulțumesc pentru tot ceea ce au făcut pentru Sighet și România. La fel ca în 1918, ei sunt cei care au împins România înainte, ei au dat forță și suflet fiecărui proiect, fiecărei comunități.

**La mulți ani, România!
La mulți ani, români!
La mulți ani, sigheteni!**